

Revue Universitaire (1905. évf. január—juniusi füzetek).

E folyóirat utolsó füzeteiben sokat foglalkoznak az *élő nyelvek tanításával*. Varenne Gaston arról ír, hogy milyen szerepe legyen a német vagy angol nyelvi tanításban a grammatikának? Arra az eredményre jut, hogy e kérdésben nem szabad szélsőségekbe tévedni: sem azoknak nincs igazuk, kik a rendszeres grammatikát egészen ki akarják küszöbölni, sem azoknak, kik vele kezdik és reá építik az egész tanítást. Ma már odáig érett a vita, hogy az ellenfelek kompromisszumra léphetnek. A grammatikát mellőzni nem lehet, de csak akkor folyamodjunk hozzá, mikor az empirikus nyelvi tanulmányal alapot vetettünk neki. A beszédgyakorlatokból kell kiindulni, s eleinte csak arra törekedni, hogy a tanuló az idegen nyelvben tegyen szert némi grammatikai eszméletességre (conscience grammaticale). Az empirikus nyelvtanítás egyes jelenségeit csak később kell összefoglalni és rendezni, — s ha szükséges, kiegészíteni. Ez a kiegészítés különösen fontos. Nem mindent lehet a gyakorlati substratumból kiemelni; erre sokkal több idő kellene. Itt van jogosultsága annak, hogy a rendszer segítsen ki bennünket, melynek egyik-másik adatát előlegezhetjük. Egyébként az élő nyelvek grammatikáit is sok felesleges tehertől, ritka és kivételes jelenségektől lehet és kell megszabadítanunk. — *Hovelaque Emil* hosszabb cikkben értekezik az élő nyelvek tanításának folyamatos összefüggéséről. Kifogásolja, hogy az élő nyelvek tanításának módszere a legalsó osztálytól a legfelsőig nincsen még összefüggően és szervesen kidolgozva. A tisztán felvezető rendszer, (mely szerint egy és ugyanaz a tanár vezeti fel osztályát végig) nem is kívánatos. Két-három év múlva a legjobb tanár kimerítette tanításának hatását; ideje, hogy utána más németet, más angolt halljanak a növendékek, másképen színezett eljárással jussanak érintkezésbe. Ez azonban csak a legrészletesebb tanulmányi naplók feltétele mellett biztosítja a sikert: az új tanárnak pontosan ismernie kell mind előzője módszerét, mind az átvett osztály eddigi tudását. Csak ily módon kapcsolódhatnak az új a régihez. Ezeket előrebocsátva kifejti Hovelaque, miképpen kell megvalósítani ezt a methodikus összefüggést a francia középiskola négy alsó osztályában (a Sixième-től a Troisième-ig bezárólag), tehát azon a két fokon, melynek didaktikai céljait az 1902. évi tanterv e két szóval jelöli: parler, — lire. Az alsó fokon, tehát a Sixième és Cinquième osztályaiban nem arra kell a tanárnak törekednie, hogy ismereteket halmozzon föl a növendékben, hanem hogy bizonyos nyelvi megszokásokat, készségeket, habitusokat állapítson meg. Első dolga kipuhatolni, hogy osztályában kiknek van főleg visualis, s kiknek auditiv emlékezetök. Amazok jobban emlékszenek azokra az idegen szókra, melyeket látnak; emezek a hallott

szókra. Mindenekelőtt e két csoportot kell nivellálni s azután az egész osztályban a halló és beszélő szervek reflexeit megalapítani. A helyes kiejtés iránt való érzéknek automatikussá kell válnia. Ez az első habitus, melyet a tanár meggyökereztet. A második az, hogy a növendékben szintén reflexszerű megszokássá kell kifejlődni annak, hogy az idegen szót rögtön és közvetlenül (tehát az anyanyelv közbejöttel nélkül) társítsa magával a tárggyal vagy cselekvéssel, melyet a szó jelöl. Az idegen hangcsoportnak azonnal feleljen meg a tárgy képzete, s nem előbb az anyanyelv szava. A harmadik habitus: a tanulót hozzá kell szoktatni, hogy egész mondatokban, s nem elszigetelt szókban gondolkozzék. — A második fokon (Quatrième, Troisième) az olvasás célja uralkodik. Míg az elsón a könyv az érkezés pontja volt, most a kiindulás pontjává lesz. Három foglalkozásról van itt szó. Az első a szöveg magyarázata, a beható, mindenre kiterjedő szó- és tárgyi feldolgozás, melynek értelmes vezetése igen sok alkalmat adhat a beszéltetésre is; a második az olvasás tartalmának előzetes bemutatása érdekkeltés céljából, kapcsolatban az idegen nép jellemvonásainak ismertetésével; a harmadik a kursív olvasás, s ennek révén a házi olvasás megkedveltetése. — Csak igen röviden adhatunk számot e fényesen megírt dolgozatról, mely a nyelvtanítás módszerének legnehezebb problémáit nagy elméleti tudással és gyakorlati érzékkel fejtegeti. A cikk érdemes volna arra, hogy egész terjedelmében lefordítsa valaki. (Szerzője országos szakfelügyelő, inspecteur général.) Ugyancsak az idegen nyelvek tanításának tárgyával érintkezik *Bornecque Henrik* ismertető cikke a Németországban újabban divatosá vált francia nyilvános felolvasásokról (recitatiókról), melyeknek célja az, hogy olyanok, kik már értik a nyelvet, időről-időre szép és tiszta francia szót halljanak, főleg irodalmi tárgyokról, melyeknek előzetes tanulmányát megfelelő közlemények elősegítik. Az előadók született franciák. A cikkíró talán arra gondol, hogy hasonló módon lehetne Franciaországban is a német vagy angol nyelvű recitatiókat meghonosítani: legalább a német és angol iskolai intézményeknek beható tanulmánya, mely jelenleg Franciaországban napirenden van, nem teszi valószínűvé, hogy az ily kísérletek ma már erősebb ellenállással találkoznanak a közvélemény részéről. *Massoul Henrik* azt bizonyítgatja, hogy a Carré szakfelügyelőről elnevezett «Méthode Carré» miképen volna a középiskolák legalsó osztályaiban, az élő nyelvek tanításában alkalmazható. E módszer azokban a franciaországi népisiskolákban aratott sikert, ahol a tanulók anyanyelve nem a francia (Flandre, Basse-Bretagne, Pyrenées basques), s ahol az volt a feladat, hogy ezeket az idegen ajkú tanulókat minél hamarább tanítsák meg a nemzeti (francia) nyelvre. Németországban, tekintettel Felső-Szilézia némely vidékére és Schleswig-Holstein dán ajkú lakosságára, Hoffmann Hugó

alkalmazott a Carré-féléhez hasonló módszert, mely egyébként nálunk sem ismeretlen. Szemléltető, cselekedtető és beszéltető módszernek lehetne nevezni. A tanuló mindazt, aminek idegen nevét hallja, maga előtt látja a valóságban és a képben, s minden cselekvés megjelölésére szolgáló kifejezést úgy tanul meg, hogy a cselekvést (együttal beszélve) maga végzi el. Végül *Berillon Alice* azokat a tanulságokat fejtegeti, melyeket az élő idegen nyelv tanára a süketnémák intézeteiben divó mimikai eljárásokból meríthet. — Mindezek a cikkek világosan bizonyítják azt, hogy a direkt módszer mennyire foglalkoztatja a pædagogusokat és tanfériákat a külföldi országokban, de egyúttal azt is, hogy ebben az irányban még az alapelvekre nézve is sok tisztázni való van. Talán nincs terület, ahol oly könnyen fenyegethet a túlzás veszedelme, mint az úgynevezett «új» módszerek alkalmazásában. (Lásd a phonomimika szertelenségeit!)

Moll-Weiss Augustza kapcsolatban a francia közoktatási kormány rendeleteivel, mely szerint az iskolából el kell távolítani minden gümőkóros tanítót, javaslatokat tesz, hogy a nevezett betegség okából szabadságolt vagy nyugdíjazott tanítók felsegélésére és anyagi támogatására társadalmi úton mit lehetne tenni. (Főleg fogyasztási szövetkezeteket ajánl.) E czikkből mellékesen megtudjuk, hogy a francia nyilvános közoktatás (elemi és középoktatás) tanárai és tanítói mekkora hadsereget alkotnak együttesen. Van ugyanis 53,277 elemi néptanító, 54,674 tanítónő, 1239 leányközéppiskolai tanár, 5793 liceumi tanár és 3600 kollegiumi tanár — összesen 118,583 tanár és tanító. Megtudjuk továbbá, hogy a legújabb fizetésrendezés szerint a népiskolai tanító kezdő alapfizetése (helyi pótlékkal) 1900 frank, mely fokozatos előléptetés útján felmehet 3000 frankra; a tanítónőké 1600-tól 2600-ig.

Seur György azt indítványozza, hogy a görög nyelvnek külön szaktanárai legyenek ezentúl a francia középiskolákban (addig a francia, latin és görög nyelvek egy kézben voltak). Ezt az indítványt az új tantervnek quadrifurcációjával okolja meg, mely a görög nyelvet is szabadon választható rendes, ill. rendkívüli tárgyá tette. A görög nyelvi tanulmány jövőjéhez fűzött reflexiók minket is érdekelhetnek (a görög studiumnak némileg hasonló helyzeténél fogva). — *Mme Gonnet* vizsgálat alá veszi a francia lycée de jeunes filles nevű intézeteket (leányközéppiskolákat) abból a szempontból, vajjon ma is megfelelnek-e megalkotójuk (Sée Camille) célzatainak; jelesül az intézetek végvizsgálatainak és felső osztályainak tantervi berendezésében nincsen-e szükség módosításokra? Ezt a kérdést az tette időszerűvé, hogy a nevezett középiskolák növendékei — az 1882 óta tett tapasztalatok szerint — legnagyobb részt nem ama társadalmi osztályokból kerülnek, melyek leányaiknak önzetlen általános művelt-

éséget akarnak adni, hanem inkább azokból, melyek e mellett még minden eshetőséggel szemben is biztosítani akarják gyermekeiket, tehát minősítő oklevélre törekszenek. Bizonyítja ezt az a körülmény, hogy a mondott időben végzettek igen nagy része az intézeti végbizonyítványon kívül a tanítónői oklevelet is megszerezte. A cikk frónője tehát az iskolát a gyakorlati élet szükségletei szerint óhajtáná átalakíttatni olyképen, hogy a közös és mindenkire nézve egyaránt kötelező tárgyak törzstanítása mellett a felsőbb osztályokban (a IV-ik évtől kezdve) speciális szakaszok rendeztetnének be, speciális jogosítványokkal; és ehhez képest a végvizsgálat írásbeli része is megfelelően differenciálnék. Egyik ilyen szakasz végzése egyenértékű volna a tanítónői oklevéllel; a másokban különösen a háztartás és varrás taníttatnék; egy harmadikban ókori irodalommal foglalkoznának, egy negyedikben természettudományokkal (az egyetem illető karaira való beléphetés jogával) stb.

A francia akadémia határozatai a helyesírás egyszerűsítése tárgyában nekünk is némi tanulságul szolgálhatnak. E határozatokat jól megokolt konzervativizmus lengi át, mely különösen a fonétikai helyesírás dolgában mutatkozik. Az akadémia azt hiszi, hogy nincs önkényesebb valami, mint a fonétikai helyesírás; hogy a fonétika nemzedékről nemzedékre változik; hogy nincs olyan terület, melynek lakói azt állíthatnák magukról, hogy az ő kiejtésök az igazi, s hogy a kiejtés alapul vétele mellett egyszerre többféle francia helyesírás keletkezne. A francia helyesírásnak az etymológián kell alapulnia (az okok részletesen fel vannak sorolva), s ezért a helyesírás egyszerűsítésére kiküldött bizottság radikális javaslata legnagyobb részt elfogadhatatlan. Az akadémia által elfogadott újítások között a legnevezetesebbek a következők: 1. déja (e. h. déjà); 2. chute (e. h. chûte, s hasonló szók hajtott ékezettel); 3. ile (e. h. île); maitre, (e. h. maître); naitre (e. h. naïtre); 4. ognon (e. h. oignon); 5. s-et (nem x-et) vesznek fel a többesben: bijou, caillou, chou, genou, hibou, joujou, pou; 6. échèle (e. h. échelle); 7. a görög eredetű szavakban az rh-nak h-ja elhagyható; 8. a tudományos műszavakban az y-nak i-vel leendő átírását az akadémia nem ellenzi; 9. valamint nem ellenzi az ily helyesírást: dixième, sisième (e. h. dixième); 10. néhány orthographiai kérdésben a vagylagos írást megengedhetőnek véli. Általában igen kevés az, amit az akadémia a beadott javaslatból magáévá tett. Ezt mi idegenek, akiknek a francia nyelv nem anyanyelvök, csak hálásan fogadhatjuk; de hálásan fogadhatja a francia tudomány is: a helyesírás nem olyas valami, amit parancszoára és egy csapásra meg lehetne csinálni, hanem ami hosszú idők szerves fejlődésének eredménye.

Végül e folyóirat júliusi számában egy törvényjavaslatot olva-

sunk (indokolással együtt), amely nagyon megragadja figyelmünket. A javaslatot *Simyan Julian* nyújtotta be 1905 június 9-én. Célja az, hogy a francia állami középiskolákban újabban lábra kapott helyettesítési rendszert megszüntesse és egyúttal a tanárok fizetését javítsa. Mióta ugyanis a francia lyceumoknak vagyongazdálkodás tekintetében önrendelkezést adtak, az igazgatók — csakhogy megtakarításokat mutathassanak ki — azt a helytelen eljárást léptették életbe, hogy a megüresedő rendes tanszékek egy részére nem kérték rendes tanárok kineveztetését, hanem az illető leckeórákat vagy az intézetnél működő rendes tanárok közt osztották meg (mint díjazott óratöbbleteket), vagy a helyettes tanárokat (adjoints) alkalmazott maitre répétiteursre bízták, a szokásos helyettesítési díjak ellenében. Mivel e díj aránylag mérsékelt, a célba vett megtakarításokat tényleg elérték — de az iskolák színvonalát elrontották. Van oly intézet, hol hetenkint mintegy 60 ilyen helyettesített leckeórával találkozunk. Különösen helyteleníti a törvényjavaslat szerzője azt a valóban eléggé el nem ítéltetű erőszakosságot, mellyel az osztályok szűkebb párhuzamosítása takarékoság miatt mellőztetett. Pedig Franciaországban eszményi állapotok uralkodnak e tekintetben a mi zsúfolt osztályainkhoz képest. Az elégikus hangulat egy neme száll meg bennünket, mikor a törvényjavaslat indokolásában a következőket olvassuk: «Innen (t. i. párhuzamosítások elmulasztásából vagy megakadályozásából) következett be az az állapot, hogy sok intézetben az osztályok tanulójának létszáma 40 és 50, mely lehetetlenné teszi, hogy a tanár, főként az egyórás tanítás rendszere mellett, úgy foglalkozhatnék minden egyessel, amint szükség volna, még ha egészségét hajlandó is feláldozni... Mivé válik ily körülmények közt az értelmi és erkölcsi irányítás, mely azonos magával a neveléssel? Egy-egy osztályban nem volna szabad 25 tanulónál többnek lennie, hogy a tanár mindegyiket elég alaposan kérdezhesse, összes dolgozatukat kijavíthassa és haladásuk iránt érdeklődhessen. Harmincöt tanulóval nagynehezen még megfelelhet feladatának. A törvényjavaslat 3. szakasza ennél fogva így szól: «Egyetlen osztály se fogadhat be 35 tanulónál többet. Az állami középiskolákban évenként a tanév elején minden oly osztály, melynek tényleges állománya e létszámot meghaladja, párhuzamosítandó.» Az állandó helyettesítések eltiltatnak. A rendes tanári alapfizetések következőleg rendeztetnek: A) Páris liceumaiban: I. fizetési osztály: 8000 fr., II.: 7500, III.: 7000, IV.: 6500, V.: 6000, VI.: 5500; — B) A vidéki lyceumokban: I.: 5400, II.: 5300, III.: 4900, IV.: 4500, V.: 4100, VI.: 3700. — Vajjon e javaslat (tekintve, hogy nem a miniszter nyújtotta be), törvényté válik-e, kérdéses: de az a körülmény, hogy a kamara a közoktatás-

ügyi bizottságnak adta ki, mutatja, hogy a francia törvényhozói közvéleményt az osztályok túlságos népességének pädagogiai veszedelmei erősen foglalkoztatják. _____ (f).

Miniszteri rendeletek a magyar nyelv tanítása ügyében.

Az 1879. XVIII. t.-c., mely a magyar nyelvnek kötelező tanítását a nem magyar tannyelvű népiskolákban elrendeli, negyedszázados fennállása óta még mindig annyira hiányosan van végrehajtva, hogy a 3343 nem magyar tannyelvű népiskola közül 1340-ben, tehát 40%-ban a magyar nyelv nem taníttatik sikeresen. A törvény pontosabb végrehajtását célozza a f. évi 72000. és 72001. számú vallás- és közoktatásügyi min. rendelet, az első a népiskolákban, a második a tanítóképzőkben szabván meg a tanfelügyelők teendőit a törvény végrehajtásának ellenőrzése körül.

A népiskolákra vonatkozó 72000. sz. rendelet mindenekelőtt, mint a siker előfeltételére, a rendes iskolabajáráásra utal. Továbbá az 1879. XVIII. t.-c. értelmében a vall. és közokt. minisztertől a *községi* népiskoláknak a magyar nyelv tanítására vonatkozólag *kötelezően* kiadott tanterv és óraterv ellenőrzésére, amelyből az óraterv a felekezeti iskolákra is kötelező. E végre bekérendő a felek. főhatóságoktól az általuk megállapított népiskolai tanterv és óraterv.

A tanfelügyelők iskolalátogatására nézve a következőket rendeli:

«Elengedhetetlen kötelességévé teszem tanfelügyelő úrnak, hogy a tankerületében levő összes *nem magyar* tannyelvű elemi népiskolákat minden tanévben *legalább egyszer meglátogassa*, még pedig olyan időben, amidőn a magyar nyelvtanítás eredménye felismerhető. Az iskolalátogatás alkalmával vizsgálja meg, mennyiben érte el az iskola az 1879. évi XVIII. t.-cikkben és az 1879. évi 17.984. sz. a. kiadott tantervben kitűzött azt a célt, hogy minden állampolgárnak kellő mód nyujtassék az állam nyelvének elsajátítására. Állapítsa meg, hogy a magyar nyelv tanítására megszabott heti tanítási órák csonkítatlanul megtartatnak-e? Követelje, hogy a népiskola *második osztályától* kezdve a *számítás* segítségével is gyakoroltassék a magyar nyelv. A hazai földrajz, történelem és alkotmánytan tanításánál a magyar beszéd igénybevétele, az éneknél a hazafias magyar szöveg szintén módot nyújt a tanítónak a gyermek szívében a hazafias érzület felkeltésére és ápolására, amit különben az egész népiskolai oktatás és nevelésnél kimagasló célként kell a tanítónak munkálnia. Az ismétlődő iskola három évfolyamában különös gond fordítandó az elemi népiskola hat évfolyama alatt elért magyar nyelvtanítási eredmény megrogzítására, mert csak így módon lehet az iskola hatását az életre biztosítani. Ez okból az ismétlődő iskola megfigyelésére kellő alkalmat kell találni. Megfigyelendő, vajjon a tanító kellő módszerrel tanítja-e a magyar nyelvet? Az ú. n. grammatizálás szigorúan kerülendő, mert az ilyen iskolákban a magyar nyelvtan tanítását a magyar írás alapjául szolgáló legszükségesebb tudnivalókra kell szorítani. Ahol szükséges, tanfelügyelő úr vezesse be a tanítót a magyar nyelvtanítás természetes és egyedül helyes módszerébe (az ú. n. direkt módszer)».

Ebben a segédtanfelügyelők is közreműködnek. «Ahol a tankerület nagy kiterjedtsége vagy a nem magyar tannyelvű iskolák túl